

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

Saksb.: Lars Sæter og Magne Haukås
e-post: fmnolsa@fylkesmannen.no
fmnomas@fylkesmannen.no
Tlf: 75 53 15 51/ 75 53 16 47
Vår ref: 2013/3598
Deres ref: 200704588
Vår dato: 18.04.2017
Deres dato: 28.11.2016
Arkivkode: 561

Uttalelse til høring av revisjonsdokument for Langvatnreguleringen i Rana kommune

Fylkesmannen viser til høringsbrev av 28.11.2016 fra NVE og til revisjonsdokument utarbeidet av konsesjonæren Statkraft Energi AS der kravene fra Rana og Hemnes kommuner er kommentert. Vi viser også til våre høringsuttalelser av 18.04.2017 og 10.09.2014 til revisjonsdokumentene for Bjerka-Plurareguleringen og Røssågareguleringen.

Vi viser også til kontakt med saksbehandler Ragnhild Stokker i NVE om utsatt høringsfrist.

Vår uttalelse er relativt lang med mye tekst. I første kapittel har vi kommentert prosessen rundt revisjoner. Deretter følger en konklusjon med sammendrag av de viktigste temaene i uttalelsen. Konklusjonen med underavsnitt er markert i kursiv. Videre følger et kapittel om historikk og sentrale data for reguleringen. Deretter har vi tatt for oss viktige sentrale føringer for revisjonsarbeidet som nasjonalt laksevassdrag, vanndirektivet, vannforskriften, regional vannforvaltningsplan og nasjonalt forslag til prioritering av revisjoner. Til slutt følger våre vurderinger og anbefalinger i mer detaljert utgave.

Generelt om prosessen rundt revisjon av konsesjonsvilkår

Fylkesmannen synes det er positivt at gamle vannkraftkonsesjoner nå tas opp til revisjon. Det gir mulighet til å redusere de negative konsekvenser disse inngrepene har hatt for ulike interesser. På samme måte som ved vurdering av nye vannkraftkonsesjoner er det viktig at revisjonsprosessen bygger på kunnskap og faglige utredninger. Det er også sentralt at alle berørte parter høres og at alle berørte tema vurderes.

Slik prosessen er lagt opp i dag, kan det være vanskelig å medvirke for berørte parter og myndigheter. I forhold til konsesjonssøknader om bygging av vannkraftverk har NVE utviklet et forutsigbart system for kunnskapsinnhenting og medvirkning fra berørte parter og interesser. Fagrapporter legges til grunn for å vurdere konsekvenser og eventuelle avbøtende tiltak. Og alle relevante tema blir belyst. Ved revisjon av konsesjonsvilkår avhenger det av den som stiller krav hvilke tema som blir belyst. Videre er det kravene og kraftselskapets vurdering av disse som blir sendt på høring. Det blir da vanskelig for andre parter å komme på banen med andre tema. Slik prosessen er lagt opp bygges kunnskapsgrunnlaget opp på bakgrunn av kravstiller og kraftselskap og ikke på uavhengige

fagutredninger. Dette er uheldig, og også uvanlig sammenlignet med andre prosesser som har som mål å avdekke konsekvenser av tiltak og mulige avbøtende tiltak.

Fylkesmannen i Nordland ber NVE å gå igjennom rutiner for prosess og saksgang for revisjon av konsesjonsvilkår. Vi foreslår at når det åpnes for revisjon, skal det utredes hvilke konsekvenser kraftverket har hatt for de samme tema som det kreves utredning for ved søknad om bygging av nye vannkraftverk. Videre bør dette kunnskapsgrunnlaget, gjerne sammen med kraftverkets vurderinger/kommentarer, sendes på høring til berørte parter og interesser.

Konklusjon – sammendrag

Etter fylkesmannens vurdering må hensynet til anadrome fiskebestander (laks og sjøørret) veie tungt i denne revisjonen, ikke minst fordi Ranavassdraget har status som nasjonalt laksevassdrag og er sterkt påvirket av Langvatnreguleringen.

I Ranavassdraget er det brukt store offentlige ressurser for å bekjempe lakseparasitten Gyrodactylus salaris (gyro), og det pågår nå en reetablering av de stedegne laks- og sjøørretbestandene ved hjelp av utsettingsmateriale fra genbankene på Bjerka (laks) og Haukvik (sjøørret). Statkraft er en sentral aktør i reetableringsarbeidet.

For å kunne utnytte potensiale for laks- og sjøørretproduksjon i Ranavassdraget vil det være viktig å få fastsatt vilkår/manøvreringsreglement og gjennomført tiltak som kan bidra til at de negative konsekvensene av reguleringene på berørte laks- og sjøørretbestander blir minst mulig samtidig som reduksjonen i kraftproduksjonen blir akseptabel.

Dette vil være i tråd med rapport nr. 49/2013 fra NVE der Miljødirektoratet og NVE har gjennomgått alle vannkraftkonsesjoner som kan revideres innen 2022, inklusive konsesjonene som påvirker Ranavassdraget. Dette vil også være en oppfølging av EUs vanndirektiv, Vannforskriften og forvaltningsplan/tiltaksprogram for vannregion Nordland og Jan Mayen som med noen endringer ble godkjent av Klima- og miljødepartementet den 01.07.2016.

Utover hensynet til anadrome laksefisk har vi i vår uttalelse hovedfokus på berørte miljøverdier av internasjonal og nasjonal betydning (Glomådeltaet landskapsvernområde). Reindrift og hvilke konsekvenser Langvatnreguleringen har hatt for reindriftsnæringen er ikke nevnt i revisjonsdokumentet. Selv om denne reguleringen sannsynligvis har hatt mindre negativ påvirkning på reindriften enn Bjerka-Plurareguleringen og Røssågareguleringen, mener vi at konsekvenser for reindrift bør vurderes for alle revisjoner i områder med reindrift.

Nedenfor har vi listet opp de tiltakene vi mener er de viktigste i denne revisjonsprosessen (dette utdypes nærmere lenger ut i dokumentet):

- *Tilleggsutredning av hvordan vannslippet over Reinforsen og gjennom Reinforsen kraftverk skal fordeles over året for å ivareta laksen og sjøørretens behov. Hovedtema her er opp- og nedvandringsforhold for gytefisk, smolt og vinterstøinger.*
- *Tilleggsutredning av hva som er optimal manøvrering av Langvatnet i perioden mai – juli i forhold til hekkende fugl i Glomådeltaet landskapsvernområde.*

- Fastsette et nytt manøvreringsreglement der hensynet til laksen og sjøørretens behov og hekkende fugl i Glomådeltaet blir ivaretatt.
- Gjennomføre faglige undersøkelser og vurderinger av utbyggingens konsekvenser for reindrift, og vurderinger av avbøtende tiltak som kan redusere eventuelle negative konsekvenser

Når det gjelder berørte verdier og interesser av mer lokal karakter vil vi vise til krav og innspill fra kommune, lag, foreninger o.a.

Manøvrering av kraftverk - slipp av miljøtilpasset vannføring - fiskevandring

Av elvestrekninger og vannforekomster som er påvirket av Langvatnreguleringen mener vi vannforekomst 156-285-R (Ranaelva nedstrøms samløp Langvassåga) bør prioriteres for slipp av miljøtilpasset vannføring. Dette er i tråd med vedlegg 2 i Klima- og miljødepartementets godkjenningsbrev (vannforekomster med miljømål som kan medføre krafttap). For vannforekomstene i vedlegg 2 er det dermed klare politiske føringer på at det vil kunne være behov for økt vannslipp for å nå miljømålene som er satt i den regionale vannforvaltningsplanen.

Vi har ikke foreslått hvordan vannslippet over Reinforsen og gjennom Reinforsen kraftverk skal fordeles over året. Vi anbefaler at NVE ber om en tilleggsutredning fra Statkraft for å utrede dette nærmere ved bruk av kompetente fagfolk. Aktuelt utgangspunkt slik fylkesmannen vurderer det, vil være slipp av minstevannføring sommer og vinter, i kombinasjon med blokkbasert vannføring tilpasset naturlige svingninger og fiskens krav til gyte-, oppvekst- og vandringsforhold, jf. «Håndbok for miljødesign i regulerte laksevassdrag» (Forseth og Harby 2013). Som det framkommer seinere er også vannføring over Reinforsen for å sikre at oppvandrende fisk finner inngangen til fisketrappa et viktig forhold her.

Når det gjelder vandringsproblematikk («feilvandring») inn i Langvatnet er det riktig som det står i revisjonsdokumentet at miljøforvaltningen har valgt å utsette en utredning av denne problemstillingen til Ranaelva oppstrøms er satt i produksjon. Dette forholdet vil bli fulgt opp gjennom pålegg fra Miljødirektoratet når forholdene ligger til rette for det.

I forhold til vandringsproblematikk knyttet til utløpet av Langvatn kraftverk i munningen av Ranaelva er det nylig gjennomført en studie av NINA. Vi er enig med Statkraft i at resultatet av studien gir et tilstrekkelig grunnlag til å si at utløpet av Langvatn kraftverk trolig ikke i vesentlig grad forsinker fiskens oppvandring i Ranaelva, jf. også Miljødirektoratets brev til Statkraft av 9.12.2015.

Fisketrappa i Reinforsen

Ranavassdraget har status som nasjonalt laksevassdrag. Ordningen omfatter hele den potensielt lakseførende delen av vassdraget, dvs Ranaelva opp til Raufjellforsen (ca. 55 km), Plura opp til Stupforsen (ca. 3 km) og Tverråga opp til Ildgrubforsen (ca. 12 km). Totalt blir dette en lakseførende strekning på ca. 70 km. Fisketrappa i Reinforsen (13 km opp i Ranaelva) og trappene nederst i Tverråga og Plura er i dag stengt for oppgang på grunn gyro-problemet. Dette betyr at kun 13 km av en potensiell lakseførende strekning på ca. 70 km i dag er åpen for oppgang av laks og sjøørret.

Etter planen skal fisketrappene være klare for åpning og oppgang etter friskmelding av vassdraget som forhåpentligvis vil kunne skje i allerede i 2020. Dette vil kreve omfattende renovering/oppgradering av flere av trappene. Både Jernbaneverket (Plura), Miljødirektoratet og Statkraft har en rolle i dette arbeidet. Med utgangspunkt i dagens konsesjonsvilkår er Statkrafts ansvar i første rekke å sikre at trappene i Reinforsen og i Plura har tilstrekkelig vannføring også etter utbyggingen av Langvatn og Bjerka-Plura, jf. brev av 25.08.2014 fra Miljødirektoratet til Statkraft vedrørende dette.

I Ranaelva er vannføringa over Reinforsen sett opp i mot inngangen til fisketrappa blant de viktigste temaene i revisjonen. Dagens utløp av kraftverket er ikke ideell. For at laksen og sjørreten skal finne inngangen til trappa må det gå vann i fossen siden utløpet av trappa ligger i fossefoten. Økt minstevannføring i fossen på sommeren vil kunne bidra positivt til dette. Alternativt kan utløpet av et eventuelt nytt Reinforsen kraftverk legges i fossefoten. En eventuell økning i minstevannføringen nedstrøms Reinforsen på sommeren og som utnyttes gjennom produksjon i Reinforsen kraftverk med utløp slik det ligger i dag, anbefales ikke.

Miljøforvaltninga har til hensikt å få trappa til å fungere mest mulig optimalt igjen, fortrinnsvis i den gamle trappetraseen. Det er bevilget penger til et forprosjekt for trappa i 2017. Avhengig av utfallet av dette arbeidet vil det for laksens og sjørretens del være viktig at også selve trappa sikres med tilstrekkelig med vann. Vannslipp i trappa bør derfor kunne godkjennes som en del av den totale minstevannføringen forbi Reinforsen.

Glomådeltaet landskapsvernområde

Glomådeltaet fikk status som Ramsarområde i 2010 og er dermed et verneområde av internasjonal verdi. Norge har forpliktet seg til å sikre den økologiske funksjonen til våre Ramsarområder (63 områder pr. juli 2013) gjennom bærekraftig forvaltning som bygger på beste tilgjengelige kunnskap om områdenes verdier og tålegrenser. Fylkesmannen har utarbeidet utkast til forvaltningsplan for Glomådeltaet landskapsvernområde (2017 - 2026) som nylig har vært på høring (<https://www.fylkesmannen.no/Nordland/>).

Gjennom Langvatnreguleringen er Langvatnet regulert med 2,7 meter, og dette må antas å kunne påvirke naturen i deltaområdet, jf. kap. 5.1.1 i utkastet til forvaltningsplan.

Vannstanden i Langvatnet har betydning for hvor raskt Glomåga flyter gjennom verneområdet og påvirker dermed balansen mellom erosjon og sedimentering. Lavere vannstand i vatnet gir større fall gjennom deltaet, noe som forventes å gi økt erosjon i elveløpet og færre flomepisoder over marka langs elveløpet. Dette vil påvirke vegetasjonen. Lavere vannstand fører også til at løsmasser vaskes lengre nedover i deltaet, og da også utenfor vernegrensen. Lavere vannstand i elveløpet kan gi tørrere forhold og gjengroing av tidligere åpne områder. Figur 18 i revisjonsdokumentet viser at tendensen for vannstanden i Langvatnet (perioden 2011-2015) er at det er noen vintermånedene (desember-mars) med høyere og mer stabil vannstand enn resten av året. Den største nedtappingen har ofte skjedd i fuglenes hekketid, og man ser også at raske endringer ikke er uvanlig. Raske endringer i vannstand kan være en trussel mot hekkende våtmarksfugl, ved at reir på marka blir oversvømt. Vassdragsregulering kan føre til vannstandsendringer som er annerledes enn i et naturlig system, men regulering kan også føre til at oversvømming av reir unngås. Det er dermed usikkert hvilken effekt regulering av Langvatnet og tilførselselvene har på hekkende våtmarksfugl.

Vi støtter kravet fra Rana og Hemnes kommune om at bør gjennomføres en utredning/undersøkelse av hva som er optimal manøvrering av Langvatnet i perioden mai – juli i forhold til hekkende fugl i området.

Reindrift - utredning

Reindrift og hvilke konsekvenser Langvatnreguleringen har hatt for reindriftnæringen er ikke nevnt i revisjonsdokumentet. Vi viser her til uttalelse i forbindelse med høring av Bjerka-Pluravassdragene, og mener at konsekvenser for reindrift bør vurderes for alle revisjoner i områder med reindrift.

Historikk - sentrale data for reguleringen

Nedenfor følger en oversikt over utbyggingshistorikk og sentrale data for kraftverkene i Langvatnreguleringen:

Kraftverk	Satt i drift	Midlere årsprod. (GWh)	Effekt (MW)
Langvatn kraftverk	1964	314	90
Reinforsen kraftverk	1925		3,4

Langvatnregulering var i likhet med Bjerka-Plurareguleringen og Røssågareguleringen opprinnelig knyttet opp mot tre forhold; kraft til drift av jernverket i Mo i Rana, alminnelig el-forsyning til 19 kommuner i Midtre Helgeland og elektrifisering av Nordlandsbanen. Nordlandsbanen er ikke elektrifisert, men i 1958 ble aluminiumsverket i Mosjøen satt i drift og ble en ny stor forbruker av kraft.

Gjennom skjønnsplagte minstevannføringsslipp og eksisterende manøvreringsreglement for Langvatnreguleringen har Statkraft følgende vilkår om vannstandsregulering og minstevannføring:

- Langvatnet: Regulert 2,7 m (HRV: 43,7 og LRV: 41,0).
- Dam ved Reinfosshei: (HRV: 43,7), når vannstanden i Langvatn eller ved Reinfosshei overskrider HRV skal alle luker i dammen åpnes, men det skal tas for øye at flomskader nedenfor dammen så vidt mulig unngås.
- Ranelva nedstrøms Reinforsen: I tiden 15.9 - 20.5 slippes lavvassføringen inntil 10 m³/sek gjennom dammen eller gjennom Reinfossen kraftstasjon. Utenom denne tid skal minst 20 m³/sek slippes i selve Reinfossen.

I brev av 28.03.2012 fremmet de berørte kommunene Rana og Hemnes felles krav om revisjon av konsesjonsvilkårene for Langvatnreguleringen. En rekke krav blant annet knyttet til endringer i manøvreringsreglementet ble framsatt. Statkraft fikk anledning til å kommentere de aktuelle kravene. NVE besluttet i brev av 02.05.2013 at konsesjonsvilkårene kunne revideres og ba samtidig Statkraft om å legge fram et utkast til revisjonsdokument.

Ranavassdraget – nasjonalt laksevassdrag

Ordningen med nasjonale laksevassdrag og nasjonale laksefjorder ble vedtatt av Stortinget våren 2007. Cirka tre fjerdedeler av Norges samlede villaksressurs er knyttet til våre 52 nasjonale laksevassdrag og 29 nasjonale laksefjorder. Fire av de nasjonale laksevassdragene ligger i Nordland. Det er Vefsnassdraget, Ranavassdraget, Beiarvassdraget og Roksalsvassdraget.

For Ranavassdragets del omfatter ordningen hele den potensielt lakseførende delen av vassdraget, dvs Ranaelva opp til Raufjellfossen (ca. 55 km), Plura opp til Stupfossen (ca. 3 km) og Tverråga opp til Ildgrubfossen (ca. 12 km). Totalt blir dette en lakseførende strekning på ca. 70 km.

Laksen i de nasjonale laksevassdragene og laksefjordene skal forvaltes slik at naturens mangfold og produktivitet bevares, og faktorer som truer laksen skal identifiseres og fjernes. Der dette ikke er mulig, skal trusselfaktorenes virkning på laksebestandenes produksjon, størrelse og sammensetning motvirkes eller oppheves gjennom tiltak.

I de nasjonale laksevassdragene vil det ikke være tillatt med nye tiltak og aktiviteter som kan skade villaksen. I laksefjordene skal det ikke etableres ytterligere matfiskoppdrett for laksefisk, og eksisterende virksomhet vil bli underlagt strengere krav til rømmingssikring og strengere krav til kontroll av lakselus og annen sykdom.

Målet er å gjenoppbygge laksebestandene til en størrelse og sammensetning som sikrer mangfold innen arten og utnytter dens produksjonsmuligheter.

Den internasjonalt anerkjente føre-var-tilnærmingen i lakseforvaltningen skal legges til grunn av alle involverte sektorer. Ved inngrep og andre påvirkninger er utgangspunktet at den som forvolder skade på ressursen skal gjenopprette eller kompensere for skaden. Innenfor disse rammene skal lakseressursene forvaltes til størst mulig nytte for samfunnet, rettighetshavere og fritidsfiskere.

Vanndirektivet - Vannforskriften - Regional vannforvaltningsplan

For å følge opp føringene i EUs vanndirektiv og Vannforskriften er det i hver vannregion utarbeidet en sektorovergripende forvaltningsplan med et tilhørende tiltaksprogram. For vannregion Nordland ble vannområde Ranfjorden valgt ut som «pilotområde» i første fase av arbeidet. Forvaltningsplan og tiltaksprogram for vannområde Ranfjorden som blant annet omfatter Ranavassdraget, Røssågavassdraget (inkl. Leirelva) og Bjerkavassdragene, ble vedtatt ved kgl. res. i 2009.

Hovedmålet for arbeidet i vannområde Ranfjorden er å forbedre miljøtilstanden i vassdrag som er påvirket av vannkraft, reetablere fiskebestandene i vassdrag som er eller har vært smittet av lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* (gyro), samt redusere forurensning fra industri og gruvedrift. Det ble utarbeidet egne miljømål for alle vannforekomstene som i utgangspunktet skulle oppnås innen 2015.

I løpet av 2013-2014 ble det gjennomført en oppdatering av tilstandsklassifiseringen for vannforekomstene i vannområde Ranfjorden. Den oppdaterte tilstandsklassifiseringen har dannet grunnlaget en ny forvaltningsplan og et nytt tiltaksprogram som omfatter hele vannregion Nordland. Nordland fylkesting vedtok i desember 2015 Regional plan for vannforvaltning i vannregion Nordland og Jan Mayen. Planen gjelder for seks år og skal rulleres i 2021. Målet er å beskytte og forbedre tilstanden i ferskvann, grunnvann og kystnære områder. Vilårsrevisjoner av gamle vannkraftkonsesjoner er i så måte et viktig virkemiddel/tiltak for å kunne oppnå målet om god økologisk tilstand eller godt økologisk potensiale i vannforekomster i regulerte vassdrag som Ranaelva, Røssåga, Leirelva og Bjerka.

Med noen endringer ble den regionale vannforvaltningsplanen godkjent av Klima- og miljødepartementet den 01.07.2016.

Nasjonal gjennomgang og forslag til prioritering av revisjoner

I rapport nr. 49/2013 fra NVE har Miljødirektoratet og NVE foretatt en nasjonal gjennomgang av vannkraftkonsesjoner som kan revideres innen 2022. Prosjektet ble gjennomført etter oppdrag fra Miljøverndepartementet og Olje- og energidepartementet. Hovedformålet med prosjektet har vært å utarbeide en oversikt over hvilke vassdrag eller vassdragsavsnitt der de samfunnsmessige gevinstene av mulige miljøforbedringer antas å overstige de samfunnsmessige kostnadene i form av redusert fornybar og regulerbar kraftproduksjon. I rapporten har direktoratene kommet frem til en felles anbefaling om hvilke vassdrag som bør prioriteres ved revisjon. I disse vassdragene er produksjonsbegrensende tiltak som slipp av minstevannføring og/eller magasinrestriksjoner vurdert som aktuelle for å forbedre miljøtilstanden.

I Nordland er revisjonsobjektet 156.Z Ranavassdraget plassert i høyeste prioritetskategori (kat.1.1).

I rapporten er følgende tiltak foreslått:

- Minstevannføring i Plura fra dam Kalvatnet hele året for å bedre forholdene for laks og for å ivareta Sprutforsen som landskapselement.
- Minstevannføring i Tverråga.
- Minstevannføring i Leirelva, fra inntak Leirbotnelva, ev. tvungen kjøring av Bjerka kraftverk, se RevID 803.
- Sikre myke overganger mellom vannføringer.
- Magasinrestriksjoner i Akersvatn (mer enn i dag).
- Reparasjon/ombygging av laksetrapper og terskler, samt biotoptiltak på anadrome strekninger. Tiltak for å hindre feilvandring av fisk inn i Langvatn (tilpasset kjøring av Langvatn og Reinforsen kraftverk, ev. fiskesperre). Ev. tiltak for utvandring av ål (dersom det er et problem).

Fylkesmannen i Nordland har bidratt med innspill til prosjektet og støtter i stor grad de vurderingene og prioriteringene som er gjort i rapporten når det gjelder revisjonsobjekt 156.Z Ranavassdraget. Vi viser her til vårt brev av 01.10.2012 til Direktoratet for naturforvaltning vedlagt tabell med forslag til prioritering av vassdrag i Nordland.

Vi viser ellers til mer informasjon i fylkesmannens vurderinger og anbefalinger nedenfor.

Fylkesmannens vurderinger og anbefalinger

Fylkesmannen synes det er positivt at gamle vannkraftkonsesjoner nå tas opp til revisjon. Det gir mulighet til å redusere de negative konsekvenser disse inngrepene har hatt for ulike interesser. På samme måte som ved vurdering av nye vannkraftkonsesjoner er det viktig at revisjonsprosessen bygger på kunnskap og faglige utredninger. Det er også sentralt at alle berørte parter høres og at alle berørte tema vurderes.

Vi har forhåpninger om at de igangsatte revisjonene av Langvatnreguleringen, Bjerka-Plurareguleringen og Røssågareguleringen vil bidra til at miljømålene og tiltakene i forvaltningsplanen og tiltaksprogrammet for vannregion Nordland og Jan Mayen blir oppnådd, og at prioriteringene i rapport nr. 49/2013 fra NVE (nasjonal gjennomgang av vannkraftkonsesjoner som kan revideres innen 2022) følges opp.

Nedenfor har vi gått gjennom de områdene/temaene som vi mener bør ha høyest prioritet ved denne revisjonen. Vi forutsetter ellers at vilkårssett for tema naturforvaltning moderniseres til dagens standard.

Anadrom laksefisk

Etter fylkesmannens vurdering vil det viktigste ved denne revisjonen være å fastsatte vilkår/manøvreringsreglement (minstevannføring/miljøbasert vannføring) og gjennomføre tiltak som kan bidra til at de negative konsekvensene av reguleringene på berørte laks- og sjørretbestander blir minst mulig. Dette vil også være i tråd med rapport nr. 49/2013 fra NVE/Miljødirektoratet og en viktig del av oppfølgingen av EUs vanddirektiv, Vannforskriften og forvaltningsplan/tiltaksprogram for vannområde Ranfjorden.

Ranavassdraget er sterkt regulert og har fem kraftverk. Tre av disse (Langvatn, Rana og Reinforsen) har utløp i vandringsveien for sjøvandrende laksefisk. Som følge av reguleringene er vannføringen i hovedvassdraget betydelig redusert.

Gjennom Bjerka-Plura reguleringen er ca. 539 km² av Ranavassdragets nedbørfelt (Gubbeltåga, Virvasselva, Plura og Tverråga) overført til Storakersvatnet og Rana kraftverk. Rett nedstrøms samløpet med Gubbeltåga er ca. 55 % av nedbørfeltet fraført og nedstrøms samløpet med Virvassåga utgjør fraføringen ca. 67 %. På strekningen mellom samløpet med Bjøllåga og samløpet med Stormdalsåga er ca. 43 % av feltet fraført. Herfra og ned til Storforshei utgjør fraføringen ca. 30 % av feltet. Dette betyr at det meste av den lakseførende delen av Ranaelva mellom Raufjellforsen og samløpet med Langvasselva har relativt naturlige vannføringsforhold, selv om størrelsen på flommene er en del redusert. På grunn av den relativt begrensede påvirkningen vannkraftutbyggingen har hatt på denne delen av Ranaelva ser vi ikke noe stort behov for økt vannslipp på denne elvestrekningen.

Når Langvatn kraftverk kjøres og Langvatnet tappes ned renner utløpselva fra Langvatnet (Langvassåga) inn i Langvatnet istedenfor ut av vatnet og videre til Ranaelva. Mellom Reinforsen/Reinforsen kraftverk og utløpet av Rana kraftverk er vannføringen sterkt redusert vinter og sommerstid på grunn av bortføringen til Langvatn kraftverk. Nedstrøms Rana kraftverk er sommervannføringen redusert mye, mens vintervannføringen er mindre endret.

Rett nedstrøms Reinforsen er det i gjeldende konsesjon satt vilkår om at Ranaelva skal ha en minstevannføring på 10 m³/s i tiden 15.9 - 20.5 og 20 m³/s i tiden 20.5-15.9. I tiden 15.9 -

20.5 skal vannføringen slippes gjennom dammen eller gjennom Reinforsen kraftverk. Utenom denne tiden skal minst 20 m³/sek slippes i selve Reinforsen. På vinteren er tilsiget som regel så lavt at kun Reinforsen kraftverk er i drift. I slike perioder fungerer Langvatnet som magasin for Reinforsen kraftverk. Utenom flomsituasjoner vil vannføringen rett nedstrøms Reinforsen vanligvis være 10-12 m³/s om vinteren og 20-30 m³/s om sommeren. Det er vanlig med flommer på 500 – 800 m³/s i Reinforsen i løpet av sommeren. I middel er vannføringen forbi Reinforsen større enn slukeevnen i Reinforsen kraftverk i ca. 8 uker eller mer hver sommer.

Vannføringen i de nedre delene av Ranaelva påvirkes av kjøringen av Rana kraftverk som har maksimal slukeevne på 120 m³/s. Kjøringen av Rana kraftverk vil normalt bety en god del for vannføringen i nedre del av Ranaelva om vinteren når tilsiget er lavt, men behovet for kraftproduksjon er stort.

Figur 18 i revisjonsdokumentet viser at vannstrømmen fra Ranaelva i de fleste periodene av året går inn i Langvatnet, dvs at utløpselva fra Langvatnet (Langvassåga) renner i «feil retning». Antallet dager med vannstrøm ut av Langvatn er størst på forsommeren. Ved fullt magasin i Langvatnet vil alt tilsig gå via Reinforsen. Dette skjer normalt fra medio mai til medio august. Det betyr at Langvassåga ofte, men slett ikke alltid, renner «riktig veg» i den tida smolten vandrer ut. I Ranaelva er det ikke gjennomført undersøkelser av utvandringstidspunkt for smolten, men ut fra undersøkelser i sammenlignbare elver antar vi at det meste av smolten vandrer ut i løpet av perioden midten av mai til utgangen av juni.

Ranaelva var frem til 1957 lakseførende opp til Reinforsen, om lag 13 km fra elvemunningen. Det ble dette året åpnet for ytterligere 43 km anadrom elvestrekning ved at laks og sjørøret kunne passere en nybygd laksetrapp forbi fossen og helt opp til vandringshinderet ved Raudfjellforsen.

Lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* ble påvist i 1978 og laksetrappa i Reinforsen ble stengt i 1985 for å «brakklegge» området oppstrøms for parasitten. Rotenonbehandling nedenfor Reinforsen i 2003 - 2004 førte til friskmelding i 2010, men parasitten ble igjen funnet på laksunger i 2014 i nedre del av Ranaelva, og det ble gjennomført en ny runde med rotenonbehandling i 2014 og 2015. Dersom alt går etter planen vil elva trolig bli friskmeldt i 2020.

Etter planen skal alle de tre fisketrappene i Ranavassdraget (Reinforsen, Plura og Tverråga) være klare for åpning og oppgang umiddelbart etter friskmelding. Dette vil kreve omfattende renovering/oppgradering av flere av trappene. Miljøforvaltninga har til hensikt å få trappa i Reinforsen til å fungere mest mulig optimalt igjen, fortrinnsvis i den gamle trappetraseen. Det er bevilget penger til et forprosjekt for trappa i 2017. Avhengig av utfallet av dette arbeidet vil det for laksens og sjørøretens del være viktig at trappa sikres med tilstrekkelig med vann. Vannslipp i trappa bør derfor kunne godkjennes som del av minstevannføringskravet forbi Reinforsen.

Bakgrunnen for at Ranavassdraget fikk status som nasjonalt laksevasdrag var at hele Ranaelva opp til Raudfjellforsen samt potensielle lakseførende strekninger i sideelvene Plura og Tverråga skulle settes i full lakseproduksjon etter friskmelding av vassdraget. For å oppnå målet om full lakseproduksjon i hele den potensielt anadrome delen av Ranavassdraget vil det være svært viktig at man finner en optimal løsning for laksetrappa i Reinforsen med

hensyn til oppvandrings- og nedvandringsforhold, inkl. miljøtilpasset driftsvannføring gjennom Reinforsen kraftverk og vannslipp over selve Reinforsen.

Vannføringa over Reinforsen sett opp i mot inngangen til fisketrappa er blant de viktigste temaene i revisjonen. Dagens utløp av kraftverket er ikke ideell. For at laksen og sjøørreten skal finne inngangen til trappa må det gå vann i fossen siden utløpet av trappa ligger i fossefoten. Økt minstevannføring i fossen på sommeren vil kunne bidra positivt til dette. Alternativt kan utløpet av et eventuelt nytt Reinforsen kraftverk legges i fossefoten. En eventuell økning i minstevannføringen nedstrøms Reinforsen på sommeren og som utnyttes gjennom produksjon i Reinforsen kraftverk med utløp slik det ligger i dag, anbefales ikke.

I 2015 gjennomførte NINA en detaljert kartlegging av produksjonspotensiale for laks og sjøørret på den 43 km lange strekningen av Ranaelva mellom Reinforsen og Raufjellforsen (Berg & Foldvik 2016). I rapporten konkluderes det med Ranaelva oppstrøms Reinforsen har et moderat potensial for produksjon av sjøvandrende laksefisk sett i forhold til totalt elveareal. Det teoretiske produksjonspotensialet basert på habitatkartleggingen er beregnet til 42 000 (min) - 84 000 (maks) smolt per år. Dette tilsvarer 1,9 smolt per 100 m² elvebunn. Sammenlignbare beregninger med basis i estimerer på smolttetthet per 100 m² nedstrøms Reinforsen ga tilnærmet like resultater. Dersom man lykkes med å få fullrekruttert Ranaelva oppstrøms Reinforsen forventes det dermed en 4-5 dobling av produksjonen av sjøvandrende laksefisk i Ranaelva. I tillegg kommer den økte produksjonen i sideelvene Tverråga (ca. 12 km) og Plura (ca. 3 km) når fisketrappene i disse elvene blir renovert og åpnet.

Aktuelle tiltak i Ranaelva opp til Raufjellforsen, jf. blant annet forvaltningsplan og tiltaksprogram for vannregion Nordland:

- Slipp av miljøbasert driftsvannføring ut av Reinforsen kraftverk og eventuelt over Reinforsen.
- Reetablering av sjøørret etter rotenonbehandling ved utsetting av øyerogn/plommesekkkyngel (genbank Haukvik) ovenfor stengte fisketrapper 2019 – 2024 (se reetableringsplan).
- Pålagte utsettinger av laks fra Genbanken på Bjerka
- Restaurere/bygge om laksetrappa i Reinforsen
- Sikre opp- og nedvandring av laks og sjøørret (voksen fisk og smolt) forbi Reinforsen etter friskmelding

Tiltakene under kulepunkt 2, 3 og 4 følges opp av miljøforvaltningen gjennom pålegg fra Miljødirektoratet til Statkraft. Fylkesmannen har forhåpninger om at denne revisjonen vil bidra til gode løsninger for tiltakene under kulepunkt 1 og 5.

Glomådeltaet landskapsvernområde

Glomådeltaet landskapsvernområde med fuglelivsfredning ble vernet ved kongelig resolusjon av 19. desember 1997. Verneområdet dekker et areal på ca. 6.060 dekar (daa), hvorav ca. 2.600 daa er landareal. Glomådeltaet er et av landets største ferskvannsdeltaer med en lengde på over 5 km og en bredde på ca. 1 km. Formålet med vernet er: *«å bevare et viktig våtmarksområde med naturlig tilhørende vegetasjon og dyreliv, spesielt det rike fuglelivet, de botanisk verdifulle myr- og sumpområdene, samt det spesielle deltalandskapet.»*

Glomådeltaet fikk status som Ramsarområde i 2010 og er dermed et verneområde av internasjonal verdi. Norge har forpliktet seg til å sikre den økologiske funksjonen til våre 63 Ramsarområder (pr. juli 2013) gjennom bærekraftig forvaltning som bygger på beste tilgjengelige kunnskap om områdenes verdier og tålegrenser. Forvaltningsplaner skal utarbeides for samtlige områder, og kontroll og overvåking skal gjennomføres inne i områdene og i tilgrensende influensarealer og buffersoner. Vi viser her til utkast til forvaltningsplan for Glomådeltaet landskapsvernområde (2017 - 2026) som nylig har vært på høring (<https://www.fylkesmannen.no/Nordland/>).

I Glomådeltaet møtes flere store elver, deriblant flere breelver, som frakter sand og silt ut i deltaet. De største elvene er Trolldalselva fra sørvest, Leiråga fra vest, Glomåga fra nord og Ravnåga fra nordøst. En vesentlig del av arealet i deltaet består av elveløp og gruntvannsmiljø. Hvor mye som er tørrlagt avhenger både av vannføring i elvene og vannstanden i Langvatnet som er regulert 2,7 m (HRV: 43,7 og LRV: 41,0). HRV tilsvarer den naturlige vannstanden i Langvatnet. Landarealene i landskapsvernområdet er nesten helt flate og består hovedsakelig av myr og skog, men også dyrket mark.

Området er påvirket av vassdragsreguleringer som ble gjennomført utenfor verneområdet før vernetidspunktet. Vann ledes bort fra Trolldalselvas nedslagsfelt og over til Fagervollan kraftverk (Helgelandskraft AS). Lengst i nord ledes også noe vann over til Storglomvatnet (Statkraft AS). Samlet sett utgjør dette ca. 11 % av Glomådeltaets nedbørsfelt. Selv om dette er en relativt lav reduksjon vil all bortføring av vann moderere vannføring og flom i deltaet.

Naturverdier i landskapsvernområdet kan være truet av endrede flomforhold på grunn av vassdragsregulering. Gaarder (2013) skriver at det er en stor fare for at vassdragsreguleringene har påvirket den opprinnelige dynamikken vesentlig, særlig fordi store deler av verneområdet ikke lenger påvirkes av flom. Han mener at det i første omgang bør det være en høyt prioritert oppgave å finne nærmere ut av omfanget av dette. I neste omgang kan det være aktuelt både å vurdere vernet og verneformålet på nytt, samtidig som en ser på avbøtende tiltak som kan dempe skadevirkningene av utførte reguleringer.

Vannstanden i Langvatnet har betydning for hvor raskt Glomåga flyter gjennom verneområdet og påvirker dermed balansen mellom erosjon og sedimentering. Lavere vannstand i vatnet gir større fall gjennom deltaet, noe som forventes å gi økt erosjon i elveløpet og færre flomepisoder over marka langs elveløpet. Dette vil påvirke vegetasjonen. Lavere vannstand fører også til at løsmasser vaskes lengre nedover i deltaet, og da også utenfor vernegrensen. Lavere vannstand i elveløpet kan gi tørrere forhold og gjengroing av tidligere åpne områder.

I kravet om revisjon av konsesjonsvilkår skriver Rana og Hemnes kommuner følgende:

- *Reguleringen av Langvatnet har medført meget store landskapsmessige endringer i form av erosjon/utgravning og sedimentering av løsmasser.*
- *Det kreves at det iverksettes utredning / undersøkelse av hva som er optimal manøvrering av Langvatnet i perioden mai – juli i forhold til hekkende fugl i området, samt at det gjennomføres nødvendige tiltak basert på undersøkelsene.*
- *Langvatnet var allerede ved vedtaksdato et reguleringsmagasin, og områdets hydrologi avviker derfor fra naturtilstanden. En viktig målsetting i dag vil være å sikre at vannstandsforholdene holdes slik at sumpvegetasjonen og hekking av våtmarksfugler opprettholdes. Minstevannstand og relativt stabile vannstandsforhold*

vil være viktig for fuglelivet, særlig i hekkeperioden mai–juli. Ved revisjon av konsesjonsvilkårene er det et krav at dette hensynet ivaretas, både med tanke på minstevannstand og maksimal reguleringshøyde.

Figur 18 i revisjonsdokumentet viser at tendensen for vannstanden i Langvatnet (perioden 2011-2015) er at det er noen vintermånedene (desember-mars) med høyere og mer stabil vannstand enn resten av året. Den største nedtappingen har ofte skjedd i fuglenes hekketid, og man ser også at raske endringer ikke er uvanlig. Raske endringer i vannstand kan være en trussel mot hekkende våtmarksfugl, ved at reir på marka blir oversvømt.

Vassdragsregulering kan føre til vannstandsendringer som er annerledes enn i et naturlig system, men regulering kan også føre til at oversvømming av reir unngås. Det er dermed usikkert hvilken effekt regulering av Langvatnet og tilførselselvene har på hekkende våtmarksfugl.

Fylkesmannen støtter kravet fra Rana og Hemnes kommune om at det bør gjennomføres en utredning/ undersøkelse av hva som er optimal manøvrering av Langvatnet i perioden mai – juli i forhold til hekkende fugl i området.

Reindrift - utredning

Reindrift og hvilke konsekvenser Langvatnreguleringen har hatt for reindriftnæringen er ikke nevnt i revisjonsdokumentet. Vi viser her til uttalelse i forbindelse med høring av Bjerka-Pluravassdragene, og mener at konsekvenser for reindrift bør vurderes for alle revisjoner i områder med reindrift.

Langvatnreguleringen ligger i Hestmannen/Strandtindene reinbeitedistrikt. Distriktet har flyttlei over utløpet av Langvatn og i nordvestre del av Langvatn, og det er særlig disse som kan tenkes å ha blitt berørt av vannkraftutbyggingen.

Med hilsen

Tore Vatne
fung. fylkesmiljøvernssjef

Monica Andreassen Iveland
landbruks- og reindriftdirektør

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke underskrift.

Kopi til:
Rana Jeger- og fiskerforening
Miljødirektoratet
Sabima Samarbeidsrådet For Biologisk Mangfold
Forum for Natur og friluftsliv i Nordland
Ildgruben reinbeitedistrikt
Rana kommune
Nordland fylkeskommune

Naturvernforbundet i Nordland
Statskog SF
Hestmannen/Strandtindene reinbeitedistrikt
Rana Turistforening
Naturvernforbundet i Rana og Omegn
Norges Jeger- og Fiskerforbund - Nordland
Nedre Ranelva Forvaltningslag v/ Terje Solbu